

IULIA GRAD

ON POST-TRUTH, LIES AND THE WORLD WE LIVE IN

Iulia Grad

Babes-Bolyai University, Faculty of Political, Administrative and Communication Sciences, Department of Communication, PR and Advertising, Cluj, Romania.

Email: iuliagrad@gmail.com

Abstract: Review of the book: Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018). The review focuses mostly on the complexity of McIntyre's analysis, the author succeeding to draw, in an introductory book, a truly multifaceted picture of a phenomenon that is defining the world we live in.

Keywords: post-truth, media, science denial, fake news, propaganda.

DESPRE POST-ADEVĂR, MINCIUNI ȘI LUMEA ÎN CARE TRĂIM

Rezumat: Recenzia volumului Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018). Recenzia se axează mai ales asupra complexității analizei realizate de McIntyre, care reușește, într-o lucrare introductivă, să contureze o imagine cuprinzătoare a unui fenomen definitoriu pentru lumea în care trăim.

Cuvinte-cheie: post-adevăr, mass-media, negaționism, știri false, propagandă.

Volumul *Post-Truth* scris de Lee McIntyre a fost publicat în anul 2018 la MIT Press, în seria Essential Knowledge. Volumul propune o analiză introductivă a post-adevărului, accesibilă pentru cei interesați de înțelegerea unuia dintre cele mai fierbinți subiecte din ultima perioadă. Premiza de care pornește cartea este că „faptele și adevărul sunt în pericol în arena politică actuală.”¹ De la bun început, Lee McIntyre atrage atenția asupra faptului că volumului îi lipsește „neutralitatea nepătimașă”, care este de obicei așteptată de la cărțile academice. O astfel de neutralitate ar presupune o abordare echilibrată, care dă cuvântul și celeilalte părți, propunând o falsă echivalență, ceea ce este deja o marcă distinctivă a post-adevărului, și, după cum demonstrează McIntyre, una din principalele rotițe ale mecanismului acestuia.

McIntyre desface conceptul de post-adevăr strat cu strat: pe de o parte, îl analizează în relație cu alte concepte apropiate sau asociate, precum propaganda, fapte alternative, bullshit, etc. Pe de altă parte, autorul prezintă evoluția istorică a fenomenului, cu sublinierea faptului important că post-adevărul nu trebuie confundat cu altceva; post-adevărul trimite nu doar la asaltul asupra noțiunii de adevăr, cât mai ales la existența unui mecanism care urmărește dominația politică.

Un alt palier al analizei vizează părțile constitutive, rotițele care asigură eficiența acestui mecanism. Eroul aventurii în post-adevăr este bineînțeles Donald Trump, dar McIntyre afirmă clar că „post-adevărul este mai mare decât o singură persoană”². Exemplele abundă și nu fac decât să dovedească mereu și mereu una dintre cele mai importante afirmații ale autorului: „niciodată nu ar trebui să credem că o afirmație este prea scandalosă pentru a fi crezută.”³

Într-o atmosferă orwelliană, Orwell fiind și sursa majorității moto-urilor utilizate de autor, sunt trasate câteva din principalele coordonate pentru înțelegerea erei post-adevărului. Într-o primă etapă, care urmărește o clarificare conceptuală, McIntyre abordează relația pe care post-adevărul o are cu adevărul. El subliniază faptul că post-adevărul este o umbrelă largă care acoperă diferite moduri de subminare a adevărului, precum minciuna nevinovată, „ignoranta delibe-

rată”, minciuna spusă cu intenția de a înșela sau celebrul *bullshit* descris de Harry Frankfurt, care denotă indiferența față de adevăr. Dar post-adevărul e mult mai mult decât atât, lucru care va fi dovedit în mod convingător în următoarele părți ale cărții. În condițiile specifice societății contemporane, post-adevărul, spune McIntyre, nu atacă doar „ideea cunoașterii realității, ci și cea existenței realității însăși”⁴, care nu mai are prioritate în fața emoțiilor, a opiniilor și a convingerilor personale.

Efortul lui McIntyre de a descâlci acest amalgam de fenomene, tendințe, evenimente care marchează și conturează era post-adevărului este eficient în special datorită faptului că propune o excelentă analiză a apariției și evoluției acestuia.

Unul din fenomenele care au avut un impact major asupra apariției post-adevărului și care reprezintă o formă importantă de manifestare a acestuia este negarea științei. McIntyre analizează modul în care promotorii negaționismului științei, pornind de la și exploataând faptul că știința nu poate să fie considerată ca deținând „adevărul absolut”, urmăresc întotdeauna o agendă economică sau ideologică. McIntyre arată cum *strategia tutun*, inaugurată la începutul anilor 1950 a trasat liniile atacului asupra științei, linii valabile și astăzi. Miza este în primul rând crearea scepticismului față de rezultatele științifice, asupra cărora însă există în realitate un consens în comunitatea științifică. În acest sens, exemplele sunt numeroase: legătura dintre fumat și cancer, încălzirea globală sau relația dintre vaccinuri și autism. McIntyre subliniază bineînțeles aportul substanțial al media, care oferă de fiecare dată și pentru orice subiect, „cele două fețe ale poveștii”, creând astfel impresia că este vorba despre un subiect controversat, și producând confuzie în rândul opiniei publice. „Tacticile pe care le vedem utilizate în lumea post adevărului au fost învățate în campaniile anterioare ale celor care neagă știința, care doreau să atace consensul științific și care au câștigat.”⁵

În partea a treia a cărții, Lee McIntyre face o scurtă prezentare a principalelor teorii care explică mecanismele psihologice care ne împiedică să fim atât de raționali pe cât credem sau pe cât am dori să fim. McIntyre se oprește asupra câtorva mecanisme care au un impact major pentru înțelegerea post-adevărului, cum ar fi disonanța cogniti-

vă sau conformismul social. Autorul atrage atenția asupra faptului că recente dezvoltări din zona tehnologiilor comunicației au potențialul de a susține foarte eficient aceste mecanisme, în special deoarece ne permit să ne acceptăm în jurul nostru doar oameni care ne împărtășesc deja opiniile.

Cea de patra parte a cărții abordează într-o manieră clarificatoare funcția pe care media o joacă în economia post-adevărului, atât în ceea ce privește originea, cât și mecanismele actuale de funcționare. În urma analizei în linii largi a evoluției televiziunii americane, McIntyre evidențiază două tendințe care au avut un impact uriaș asupra a ceea ce numim era post-adevărului. Mai întâi, este vorba de dezvoltarea „modelului partizan” de televiziune, care are la bază ștergerea graniței dintre *opinie* și *știre*. Al doilea aspect este „mantra obiectivității”, cu imperativul prezentării ambelor părți ale poveștii, indiferent de povești, care ricoșează în crearea unei false echivalențe între tabere, chiar și în situația în care nu ambele poziții sunt susținute de dovezi acceptabile. În acest sens, McIntyre subliniază un aspect important, și anume că obiectivitatea nu trebuie „să ofere timp egal adevărului și falsului, ci să faciliteze adevărul.”⁶

Bineînțeles, McIntyre prezintă și contribuția pe care o aduce la conturarea acestui peisaj dezvoltarea social media, prin faptul că răspunde nevoii oamenilor de a găsi surse alternative de informare care sunt însă și mai dificil de verificat. Astfel, este pregătit terenul pentru perioada cea mai înfloritoare pentru fake news. În capitolul 5, McIntyre se oprește asupra știrilor false, atrăgând atenția asupra istoriei îndelungate a fenomenului, care începe odată cu apariția tiparului. Definind știrile false ca “încercarea deliberată de a face oamenii să reacționeze la o anumită dezinformare, cu scopul de a obține profit sau putere,”⁷ autorul analizează rolul esențial pe care fake news îl joacă în mecanismul propagandei. Deși între fake news și tehnologia transmiterii informațiilor este o legătură foarte strânsă, iar evoluția spectaculoasă a știrilor false în social media o dovedește cu prisosință, McIntyre atrage atenția asupra potențialului noilor tehnologii de comunicare de a fi o armă cel puțin la fel de eficientă și în mâinile taberei adverse.

În capitolul 6, intitulat „Did Postmodernism Lead to Post-Truth?” McIntyre propune o interesantă și provocatoare analiză a dezbaterei asupra relației dintre scepticismul radical specific gândirii postmoderne și erodarea conceptului de adevăr care constituie, până la urmă, nucleul post adevărului. Fără a risca invocarea unei relații de cauzalitate, autorul afirmă totuși clar că „gândirea postmodernă este într-un fel un precursor al post-adevărului.”⁸ Analizând argumentele prezente în dezbateră din jurul acestei eventuale relații, McIntyre atrage atenția asupra ironiei care transpare din posibilitatea existenței unui „postmodernism de dreapta.”

Ultimul capitol al cărții vine să umple golul pe care pare că îl lasă unele din capitolele anterioare, schițând o direcție de urmat în încercarea de a răspunde la întrebarea „ce e de făcut?”. McIntyre atrage atenția asupra pericolului resemnării în fața ideii că trăim într-o lume a post-adevărului și spune că singura opțiune pe care o avem este să susținem noțiunea de adevăr și să învățăm cum să ripostăm atunci când este atacată. Dincolo de aspectele tehnice pe care le presupune această ripostă, precum verificarea copyrightului, a credibilității surselor, sprijinirea presei de calitate, „inundarea” cu informații adevărate, atenția la falsele echivalențe, etc, aspecte care sunt foarte eficient prezentate de autor, este prezent, în întreaga carte, imperativul gândirii critice, înțeles ca instrumentul indispensabil în lupta cu post-adevărul. Este vorba despre o anumită atitudine, în mod evident filosofică, atât față de informațiile care îți sunt oferite, cât și față de propriile tale convingeri. Trebuie, spune McIntyre, să fim sceptici și atunci când auzim ceea ce vrem sau ne place, nu doar atunci când este vorba de argumentele taberei adverse. Este vorba, până la urmă, despre disponibilitatea de a accepta acea atitudine surprinsă într-o *meme* celebră despre cum funcționează filosofia, și anume pe principiul unui cerc – cu siguranță nu unul vicios – care prezintă trecerea de la momentul în care „gândești chestii” la momentul în care „te înșeli” și așa mai departe. McIntyre demonstrează că educația este până la urmă instrumentul cel mai eficient în efortul de a rezista asaltului asupra adevărului, educația înțeleasă, în termenii lui Matthew Lipman, ca „marele laborator al raționalității” care are ca scop formarea gândirii.⁹

Volumul *Post-Truth* oferă experiența unei lecturi antrenante și foarte plăcute, reușind, în același timp, să nu diminueze nicio secundă caracterul serios și chiar grav pe alocuri al subiectului pe care îl abordează. Analiza riguroasă realizată de Lee McIntyre, care merge pe multiple planuri, oferă o imagine complexă a fenomenului post-adevărului și se constituie într-o lucrare extrem de utilă celor care doresc să înțeleagă lumea în care trăim.

Note:

¹ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), Preface

² Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 1, "What is Post-Truth?".

³ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 7, "Fighting Post-Truth".

⁴ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 1, "What is Post-Truth?".

⁵ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 5, "Science Denial as a Road Map for Understanding Post-Truth".

⁶ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 4, "The Decline Of Traditional Media".

⁷ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 5, "The Rise of Social Media and the Problem of Fake News".

⁸ Lee McIntyre, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, 2018, e-reader version), cap. 6, "Did Postmodernism Lead to Post-Truth?".

⁹ Matthew Lipman, *Thinking in education* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 22.

Bibliografie:

McIntyre, Lee, *Post-Truth* (Cambridge: MIT Press, e-reader version, 2018).
Lipman, Matthew, *Thinking in education* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).